

Από την εφημερίδα *Η Καθημερινή* (Παρασκευή 17 Δεκεμβρίου 2010)

Τάγματα Ασφαλείας: το φαινόμενο πέρα από τον μύθο.

Η σχέση τους με τους Γερμανούς κατακτητές ήταν αμφίδρομη.

Του Στάθη Ν. Καλύβα*

Όλοι ξέρουν τις Σπέτσες, το πανέμορφο αυτό νησί του Αργοσαρωνικού. Πόσοι όμως γνωρίζουν πως το περίφημο «Ποσειδώνιο» που θαυμάζουν οι επισκέπτες μόλις φθάσουν στο λιμάνι και η εξίσου γνωστή πλατεία της, η Ντάπια, υπήρξαν, μόλις εξήντα έξι χρόνια πριν, το τραγικό σκηνικό ενός απίστευτου δράματος με δημόσιους απαγχονισμούς, τουφεκισμούς και λιντσαρίσματα;

Ο Στέλιος Περράκης, στο βιβλίο του που κυκλοφόρησε πρόσφατα («Φαντάσματα του Εμφυλίου»), ερεύνησε και περιγράφει λεπτομερώς τον απαγχονισμό από γερμανικό απόσπασμα επτά ανθρώπων την Παρασκευή 9 Ιουνίου 1944 στην Ντάπια και τον τουφεκισμό έξι άλλων μπροστά στο Ποσειδώνιο. Τα θύματα είχαν κατηγορηθεί για συμμετοχή στο ΕΑΜ. Άλλη μια βάρβαρη ενέργεια των κατακτητών, άλλη μια θυσία αντιστασιακών, σκέφτεται αυτόματα κανείς.

Η πραγματικότητα αποδεικνύεται πιο σύνθετη. Ο αναγνώστης του βιβλίου μένει έκπληκτος μπροστά στην ευρύτατη λαϊκή συμμετοχή: δεκάδες Σπετσιώτες βοήθησαν τους Γερμανούς στις συλλήψεις, ζητώντας επιτακτικά τη θανάτωση των θυμάτων και μετατρέποντας τις εκτελέσεις σε ένα αυθόρμητο όσο και αποκρουστικό λιντσαρίσμα. Διαπιστώνει επίσης πως πολλά από τα θύματα προϋπήρξαν θύτες και πως ήταν υπεύθυνοι για εκτελέσεις και βασανισμούς αθώων πολιτών. Τα γεγονότα του Ιουνίου 1944 δεν μπορούν να γίνουν κατανοητά αν δεν συνδεθούν με ένα γεγονός αντίστοιχης τραγικότητας που συνέβη ακριβώς τρεις μήνες πριν, στις 9 Μαρτίου 1944, όταν, σε συνεργασία με την τοπική επιτροπή του ΕΑΜ, η ΟΠΛΑ, η οργάνωση του ΚΚΕ που ειδικευόταν στις εκτελέσεις, απήγαγε μια ομάδα Σπετσιωτών τους οποίους και εκτέλεσε τον Μάιο του 1944. Τα θύματα είχαν κατηγορηθεί ως «αντιδραστικοί» γιατί είχαν διαφωνήσει με τις επιλογές του τοπικού ΕΑΜ.

Η σημασία του παραδείγματος των Σπετσών έγκειται στην ανάδειξη της πραγματολογικής πολυπλοκότητας του φαινομένου της συνεργασίας (ή «δωσιλογισμού») που έχει μικρή μόνο σχέση με τη γνωστή καρικατούρα του

γλοιώδους γκεσταπίτη που ενσάρκωσε στον ελληνικό κινηματογράφο ο Αρτέμις Μάτσας. Πρόκειται για ένα ηθικό ναρκοπέδιο, η μελέτη και κατανόηση του οποίου προϋποθέτει ψυχραιμία, αποστασιοποίηση και κυρίως τη χρήση των εργαλείων της κοινωνικής επιστήμης αντί των συνηθισμένων αφορισμών.

Ο όρος «Τάγματα Ασφαλείας» (Τ.Α.) χρησιμοποιείται συνήθως με ανακριβή τρόπο για να περιγράψει το σύνολο των σωμάτων που οπλίστηκαν από τους Γερμανούς στη διάρκεια της Κατοχής. Η εννοιολογικά ακριβής χρήση του όρου αναφέρεται στα ευζωνικά σώματα που ιδρύθηκαν από την κυβέρνηση του Ιωάννη Ράλλη τον Απρίλιο του 1943, αποτελούσαν όργανο του κατοχικού κράτους και έδρασαν σε συγκεκριμένες περιοχές (π.χ. Αθήνα, Πύργος, Χαλκίδα, Αγρίνιο). Μπορεί να περιλάβει επίσης κανείς και τις εθελοντικές ομάδες που οργανώθηκαν και διοικήθηκαν από αξιωματικούς τους ελληνικού στρατού κυρίως στην Πελοπόννησο (π.χ. Τρίπολη, Σπάρτη, Γύθειο). Τα σώματα αυτά είχαν μια δύναμη περίπου 10.000 ανδρών. Από κει και πέρα, συναντά κανείς μια πλειάδα ομάδων που δρούσαν εκτός των ορίων του κατοχικού κράτους και περιλαμβάνουν ημιανεξάρτητες τοπικές ομάδες (ιδίως στη Μακεδονία), τοπικές πολιτοφυλακές, μειονοτικά σώματα (Τσάμηδες, Σλαβομακεδόνες, Βλάχοι) καθώς και ομάδες ενταγμένες στον γερμανικό στρατό. Αν και είναι πολύ δύσκολο να εκτιμήσει κανείς τη δύναμή τους με ακρίβεια, η δεύτερη αυτή κατηγορία πρέπει να προσέγγιζε (και πιθανώς να ξεπερνούσε) τους 20.000 άνδρες. Συνολικά, πρόκειται για αριθμούς που καθιστούν το φαινόμενο της ένοπλης συνεργασίας συγκρίσιμο σε μαζικότητα με τον ΕΛΑΣ.

Τα Τάγματα Ασφαλείας κατέχουν σήμερα στην ιστορική μας συνείδηση μια θέση αντίστοιχη με αυτήν των κομμουνιστών παλαιότερα. Και στις δύο περιπτώσεις, ένα σύνθετο πολιτικό φαινόμενο προσεγγίστηκε πρωταρχικά με όρους ιστορικής καρικατούρας και πολιτικής συνθηματολογίας, υπογραμμίζοντας μια σειρά από αρνητικά χαρακτηριστικά (προδοσία, τυφλή βία, άβουλη εκπροσώπηση ξένων συμφερόντων) και καθιστώντας τους φορείς τους αποσυνάγωγους του έθνους. Τους «Εαμβούλγαρους» της μετεμφυλιακής εποχής διαδέχθηκαν οι «Γερμανοτσολιάδες» της μεταπολιτευτικής εποχής. Στο πλαίσιο αυτό, το φαινόμενο θεωρήθηκε ανάξιο σοβαρής έρευνας, ενώ όσοι ερευνητές ήταν διατεθειμένοι να προχωρήσουν πέρα από τα στερεότυπα, κινδύνευαν να στιγματιστούν ως φορείς ύποπτων πολιτικών προθέσεων και φρονημάτων.